ਟਿਕਾਊ ਸਬਜ਼ੀ ਖੇਤੀ ਦੀ ਸਫ਼ਲਤਾ ਦੀ ਕਹਾਣੀ

ਆਸ਼ੁਤੋਸ਼ ਪਾਲ ਅਤੇ ਅਰਮ ਕੁਮਾਰ ਗੌੜਾ

ਭੁਵਨ ਅਤੇ ਕੰਕਾਦਹਾੜ ਦਾ ਮਾਡਲ ਇਹ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਭਿੰਨਤਾ, ਵਿਕੇਂਦ੍ਰੀਕਰਨ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪੱਖੀ ਖੇਤੀ ਪੱਦਤੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਜਲਵਾਯੂਪਰਿਵਰਤਨ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਘੱਟ ਲਾਗਤ ਵਾਲੀ ਸਬਜ਼ੀ ਦੇ ਇਸ ਮਾਡਲ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਰਖਾ ਆਧਾਰਿਤ ਇਲਾਕਿਆਂ ਅਤੇ ਸੀਮਾਂਤ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਅਪਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਔਰਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸੀ ਗਿਆਨ ਤੇ ਲੀਜ਼ਾ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਸਾਰਾ ਸਾਲ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਕੀਤੀ।

ਓਡੀਸ਼ਾ ਦੇ ਢੇਂਕਾਨਾਲ ਜਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਭੁਵਨ ਅਤੇ ਕੰਕਾਦਹਾੜ ਬਲਾਕ ਪੂਰਬੀ ਤੱਟੀ ਮੈਦਾਨ ਅਤੇ ਘਾਟ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਖੇਤਰ ਜਲਵਾਯੂਪਰਿਵਰਤਨ ਕਾਰਨ ਵਧ ਰਹੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤਤ ਮੀਂਹ (ਸਾਲਾਨਾ 1000–1600 ਮਿ.ਮੀ. ਮੀਂਹ, ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗਰਮੀ ਅਤੇ ਠੀਕ-ਠਾਕ ਸਰਦੀਆਂ)। ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਮੱਧਮ ਦਰਜੇ ਦੇ ਕਿਸਾਨ ਹਨ ਜੋ ਆਪਣੀ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਲਈ ਖੇਤੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂਪਾਲਣ ਉੱਪਰ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਖੇਤੀ ਵਿੱਚ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਪਰ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਵੇਲੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਮਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰਸਾਇਣਾਂ ਦੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਾਰਨ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਉਪਜਾਊਸ਼ਕਤੀ ਘਟ ਰਹੀ ਹੈ, ਬਾਹਰੀ ਰਸਾਇਣਾਂ ਉੱਪਰ ਨਿਰਭਰਤਾ ਵਧੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਜੀਵਿਕਾ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਵਧਿਆ ਹੈ।

ਰਵਾਇਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਘਰ ਦੇ ਪਿਛਵਾੜੇ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਖੇਤਾਂ ਦੋਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਆਕਾਰ ਅਤੇ ਸਿੰਚਾਈ ਲਈ ਪਾਣੀ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਉੱਪਰ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਘਰ ਦੇ ਪਿਛਵਾੜੇ ਵਿੱਚ ਘਰੇਲੂ ਖਪਤ ਲਈ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਉਗਾਉਣਾ ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਸੀਮਾਂਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਆਮ ਗੱਲ ਹੈ, ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਇਹ ਕੰਮ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਸੋਈ ਤੋਂ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਜੈਵਿਕ ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਸਾਲ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਉਗਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਮੁੱਖ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਬਜ਼ੀ ਉਹਨਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿੰਨਾਂ ਕੋਲ ਵੱਧ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਂ ਸਿੰਚਾਈ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਘਰੇਲੂ ਖਪਤ

ਅਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਵੇਚਣ ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਲਈ ਉਗਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਿੰਚਾਈ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਔਸਤਨ 2 ਤੋਂ 3 ਫਸਲੀ ਚੱਕਰ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਖਰੀਫ਼ ਸੀਜ਼ਨ (ਮਾਨਸੂਨ) ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਭਿੰਡੀ, ਲੌਕੀ ਅਤੇ ਬੈਂਗਣ ਆਦਿ ਉਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਰਬੀ ਦੌਰਾਨ (ਸਰਦੀਆਂ), ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਨਮੀ ਜਾਂ ਸੀਮਤ ਸਿੰਚਾਈ ਦੀ ਮੱਦਦ ਦੇ ਨਾਲ ਟਮਾਟਰ ਅਤੇ ਫੁੱਲ ਗੋਭੀ ਜਿਹੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਉਗਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਗਰਮੀਆਂ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਜਿੱਥੇ ਸਿੰਚਾਈ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਵੇਲ ਵਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਪੱਤੇਦਾਰ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਉਗਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਵਿੱਚ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਸਾਇਣਾਂ ਦੀ ਵਧਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਖੇਤੀ ਲਾਗਤ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਲਾਭ ਘਟਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਗੈਰ –ਮਾਨਸੂਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਪਾਣੀ ਦੀ ਘੱਟ ਉਪਲਬਧਤਾ ਅਨਿਯਮਿਤ ਵਰਖਾ ਅਤੇ ਲੰਬੇ ਸੋਕਿਆਂ ਕਾਰਨ ਫਸਲ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਹੁੰਮਸ ਅਤੇ ਤਾਪਮਾਨ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਅ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕੀਟਾਂ ਦੇ ਹਮਲੇ ਅਤੇ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕੋਪ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸੰਸਥਾਗਤ ਸਹਿਯੋਗ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਵਿਸਥਾਰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਕਮੀ, ਸਬਜ਼ੀ ਫਸਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀਮਤ ਵਿਭਿੰਨਤਾ, ਵਾਢੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨੁਕਸਾਨ ਅਤੇ ਬੀਜਾਂ, ਖਾਦਾਂ ਅਤੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਲਈ ਚੁੱਕਵੇਂ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਘਾਟ ਆਦਿ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਆਪਣੀ ਉਪਜ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਵੇਚਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

ਜਲਵਾਯੂਪਰਿਵਰਤਨ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ, ਕੁਦਰਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਖੇਤੀ ਵਿਵਸਥਾ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਜੈਵਿਕ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਦਾ ਮਾਡਲ ਸ਼ੁਰੂਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਮਾਡਲ ਤਹਿਤ ਸਥਾਨਕ ਸਰੋਤਾਂ (ਖਾਦ, ਪੱਤਿਆਂ ਦੇ ਅਰਕ, ਗਊ ਆਧਾਰਿਤ ਇਨਪੁਟ) ਦੀ ਵਰਤੋਂ, ਮਿੱਟੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ, ਮਿਸ਼੍ਰਿਤ ਖੇਤੀ ਅਤੇ ਫਸਲੀ ਚੱਕਰ, ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਤਰੀਕਿਆਂ ਆਧਾਰਿਤ ਸਿਖਲਾਈ ਰਾਹੀਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਸਮਰੱਥਾ ਨਿਰਮਾਣ ਅਤੇ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੀ ਘਰੇਲੂਅਤੇ ਪੋਸ਼ਣ ਬਗੀਚੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਐਚਡੀਐਫਸੀ–ਐਫਆਰਡੀਪੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਮਹਾਂਸ਼ਕਤੀ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਪਹਿਲ

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 12 ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਆਧਾਰਭੂਤ ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ 180 ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਸੀਮਾਂਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ। ਇਹ ਸਰਵੇਖਣ

ਫਸਲ	ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿਸਮ	ਕਿਸਮ	ਪੁਰਾਣੀ / ਨਵੀਂ	ਖੇਤਰ (ਔਸਤ)	ਪਹਿਲਾ ਝਾੜ (ਕਵਿੰਟਲ ਏਕੜ)	ਹੁਣ ਝਾੜ	ਟਿੱਪਣੀ
ਬੈਂਗਣ	ਉਤਕਲ ਤਾਰਿਣੀ (ਓਯੂਏਟੀ)	ਸੁਧਰੀ	ਮੌਜੂਦਾ	0.25–0.5ਏਕੜ	35–40	55–60	ਜੈਵਿਕ ਇਨਪੁੱਟ ਅਤੇ ਕੀਟ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਕੇ ਵੱਧ ਝਾੜ
ਟਮਾਟਰ	ਅਰਕਾ ਦਰਸ਼ਕ (ਅੰਕ 1)	ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ	ਮੌਜੂਦਾ	0.2–0.4 ਏਕੜ	30–35	50–55	ਮਲਚਿੰਗ ਕਰਕੇ ਝਾੜ ਵਧਿਆ
ਭਿੰਡੀ	ਟਰਕਾ ਅਨਾਮਿਕਾ	ਸੁਧਰੀ	ਮੌਜੂਦਾ	0.1 –0.3 ਏਕੜ	25–30	40–45	ਉਚਿਤ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਕਤਾਰ ਵਿੱਚ ਬਿਜਾਈ
ਪਰਵਲ	ਸਥਾਨਕ	ਦੇਸੀ	ਮੌਜੂਦਾ	0.1 ਏਕੜ	18–20	25–28	ਸਹਾਰਾ ਦੇ ਕੇ ਬਿਜਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਕੀਟਾਂ ਦਾ ਹਮਲਾ ਘਟਿਆ
ਖੀਰਾ	ਸਵਰਨ ਪੂਰਨਾ	ਸੁਧਰੀ	ਨਵੀਂ	0.2 ਏਕੜ	–	40–45	ਛੁਪਕਾ ਸਿੰਚਾਈ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਗਰਮੀ ਵਿੱਚ ਉਗਾਏ ਗਏ
ਹਰੀਆਂ ਪੱਤੇਦਾਰ	ਸਥਾਨਕ ਅਤੇ ਸੁਧਰੇ ਹੋਏ ਬੀਜ	ਮਿਸ਼੍ਰਿਤ	ਮੌਜੂਦਾ	0.05 – 0.5ਏਕੜ	10–12	15–18	ਘਰ ਦੇ ਪਿਛਵਾੜੇ ਵਿੱਚ ਉਗਾਈਆਂ, ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੌਸ਼ਟਿਕ
ਸ਼ਿਮਲਾ ਮਿਰਚ	ਕੈਲੇਫੋਰਨੀਆ ਵੰਡਰ	ਐਫ 1 ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ	ਨਵੀਂ	0.05 ਏਕੜ	–	15–20	ਘੱਟ ਕੀਮਤ ਵਾਲੇ ਪੋਲੀ ਸੁਰੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਟ੍ਰਾਇਲ ਕੀਤੇ ਗਏ

ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਮੌਜੂਦਾ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਲਾਕੇ ਦੀਆਂ ਖੇਤੀ-ਪਰਿਆਵਰਣਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਕਲੱਸਟਰਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤਾਂ, ਫਸਲੀ ਪੈਟਰਨਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ੋਖ਼ਿਮਾਂ ਦੀ ਮੈਪਿੰਗ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਸਮੁਦਾਇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਵਿਤ ਖੇਤਰੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਅਤੇ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਸੈਸ਼ਨ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇਸ ਪਹਿਲ ਵਿੱਚ 500 ਤੋਂ ਵੱਧ ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਸੀਮਾਂਤ ਕਿਸਾਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 60% ਤੋਂ ਵਧ ਮਹਿਲਾ ਮੁਖੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਨ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ 12 ਉਤਪਾਦਕ ਸਮੂਹਾਂ ਅਤੇ 15 ਸਵੈ-ਸਹਾਇਤਾ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਗਠਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂਕਿ ਹਰ ਵਰਗ ਦੀ ਸਮਾਨ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਈ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਕਿਸਾਨ ਖੇਤ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਹਰ ਸਮੂਹ ਲਈ 3 ਸੈਸ਼ਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਜਲਵਾਯੂਪਰਿਵਰਤਨ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਸਕਣ ਵਾਲੀਆਂ ਖੇਤੀ ਦੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ, ਜੈਵਿਕ ਖਾਦਾਂ ਅਤੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ, ਬਿਨਾਂ ਰਸਇਣਾਂ ਤੋਂ ਕੀਟਾਂ ਅਤੇ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਅਤੇ ਆਈਐਨਐਮ ਅਤੇ ਆਈਪੀਐਮ ਬਾਰੇ ਸਿਖਲਾਈ-ਕਮ-ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਸੈਸ਼ਨ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਜਲਵਾਯੂ-ਅਨੁਕੂਲ ਖੇਤੀ ਅਤੇ ਜੈਵਿਕ ਪੱਦਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ 36 ਸਿਖਲਾਈ ਸੈਸ਼ਨ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਐਨ ਦੌਰਿਆਂ ਉੱਪਰ ਵੀ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੰਪੋਸਟ, ਵਰਮੀ ਕੰਪੋਸਟ, ਜੈਵਿਕ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ (ਨਿੰਮ੍ਹ ਅਸਤਰ, ਮਟਕਾ ਖਾਦ, ਜੀਵ ਅੰਮ੍ਰਿਤ), ਤੁਪਕਾ ਸਿੰਚਾਈ, ਮਲਚਿੰਗ ਅਤੇ ਨਰਸਰੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਅਗੇਤਾ ਉਤਪਾਦਨ ਕਰਨ ਲਈ ਛਾਂਦਾਰ ਜਾਲ/ ਪੋਲੀ ਹਾਊਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਵਿਹਾਰਕ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਜਲਵਾਯੂ ਅਨੁਕੂਲਤਾ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬਣਾਉਣਾ

ਸਥਾਨਕ ਜਲਵਾਯੂਅਤੇ ਖੇਤੀ-ਜਲਵਾਯੂਖੇਤਰਾਂ (ਉਹ ਖੇਤਰ ਜਿੱਥੇ ਜਲਵਾਯੂ, ਮਿੱਟੀ, ਵਰਖਾ, ਤਾਪਮਾਨ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆ ਹਨ) ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਫਸਲਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਾਲ ਭਰ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਨਰਸਰੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ 10 ਨੌਜਵਾਨ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਛਾਂਦਾਰ ਨੈੱਟ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਏ ਗਏ। 32 ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਪਾਣੀ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ 4 ਖੇਤ ਤਾਲਾਬ, 2 ਘੱਟ ਲਾਗਤ ਵਾਲੇ ਚੈੱਕ ਡੈਮ ਅਤੇ ਮੀਂਹ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ ਢਾਂਚੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ। 24 ਕਿਸਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸੂਖ਼ਮ ਸਿੰਚਾਈ ਤਕਨੀਕਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਤੁਪਕਾ ਅਤੇ ਫੁਹਾਰਾ ਸਿੰਚਾਈ ਅਪਣਾਉਣ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਆਇਆ। ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਸਿਹਤ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਕੰਪੋਸਟ, ਹਰੀ ਖਾਦ, ਜੈਵਿਕ ਖਾਦ ਅਤੇ ਅਜ਼ੋਲਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੋਸ਼ਕ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਚੱਕਰ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਮਿਲੀ।

ਪਾਣੀ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਮੀ ਹੈ ਜਾਂ ਅਨਿਯਮਿਤ ਵਰਖਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਲਈ ਤੁਪਕਾ ਅਤੇ ਫੁਹਾਰਾ ਸਿੰਚਾਈ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਘਟਾਉਣਾ, ਮਲਚਿੰਗ ਰਾਹੀਂ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਨਮੀ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣਾ, ਮੀਂਹ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਖੇਤ ਤਾਲਾਬਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ, ਫਸਲ ਦੀ ਲੋੜ ਲਤੇ ਮੌਸਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੰਚਾਈ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ, ਅਤੇ ਸੋਕੇ ਦੀ ਮਾਰ ਨੂੰ ਸਹਿ ਸਕਣ ਵਾਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਆਦਿ ਕਈ ਤਰੀਕੇ ਵਰਤੇ ਗਏ।

ਸਮਾਰਟ ਖੇਤੀ ਅਤੇ ਡਿਜ਼ੀਟਲ ਏਕੀਕਰਨ

ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ ਦੋ ਵਾਰ ਮੌਸਮੀ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਬੀਜ਼ਾ ਦੀਆਂ ਕਿੱਟਾਂ (ਜਿਵੇਂ ਟਮਾਟਰ, ਭਿੰਡੀ, ਬੈਂਗਣ, ਕੱਦੂ ਅਤੇ ਹਰੀਆਂ ਪੱਤੇਦਾਰ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਬੀਜ) ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਜ਼ੀਵਅੰਮ੍ਰਿਤ, ਨਿੰਮਅਸਤਰ ਅਤੇ ਮਲਚਿੰਗ ਬਾਰੇ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇਣ ਲਈ 12 ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਪਲਾਟ (ਹਰ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਹਿੱਕ) ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 2 ਆਟੋਮੈਟਿਕ ਮੌਸਮ ਕੇਂਦਰ (ਏਡਬਲਿਊਐੱਸ) ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਡਿੱਗਣ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਉਪਕਰਨ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹਨਾਂ ਉਪਕਰਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਤਾਪਮਾਨ, ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਨਮੀ, ਵਰਖਾ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਅਸਲ ਸਮੇਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕਲਾਊਡ ਰਾਹੀਂ ਅਗਲੇ 24 ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਮੌਸਮ ਦਾ ਪੂਰਵ-ਅਨੁਮਾਨ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਏਡਬਲਿਊਐਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ

ਕੇਸ ਸਟੱਡੀ 1: ਸੰਜੁਕਤਾ ਮਹਾਂਤਾ – ਛੋਟੀ ਕਿਸਾਨ, ਕੰਕਦਹਾੜ ਬਲਾਕ

ਸੰਜੁਕਤਾ, ਕੰਕਾਦਹਾੜ ਬਲਾਕ ਦੇ ਮਾਰੂਆਬਿਲੀ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਖਰਖਰੀ ਪਿੰਡ ਦੀ ਇੱਕ ਸੀਮਾਂਤ ਕਿਸਾਨ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਮੀ ਕਾਰਨ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਬਰਸਾਤ ਦੇ ਮੌਸਮ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਮਹਾਂਸ਼ਕਤੀ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ 0.5 ਏ।ਕੜ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਤੁਪਕਾ ਸਿੰਚਾਈ ਪ੍ਰਣਾਲੀ (ਸਰਕਾਰੀ ਸਬਸਿਡੀ ਨਾਲ) ਅਤੇ ਜੈਵਿਕ ਕੰਪੋਸਟ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਧੀ ਅਪਣਾਈ। ਹੁਣ ਉਹ ਸਾਲ ਦੇ ਦੋ ਮੌਸਮਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਂਗਣ ਅਤੇ ਭਿੰਡੀ ਦੀ ਖੇਤੀਕ ਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਖੇਤੀ ਦੀ ਲਾਗਤ ਘਟੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਮਦਨ ਵਿੱਚ 30% ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਉਸਦਾ ਖੇਤ ਹੁਣ ਸੋਕੇ ਦਾ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਨਿਯਮਿਤ ਵਰਖਾ ਦੇ ਬਾਵਜ਼ੂਦ ਉਸਦੀ ਖੇਤੀ ਹੋਰ ਜਲਵਾਯੂਅਨੁਕੂਲ ਅਤੇ ਲਚੀਲੀ ਬਣ ਗਈ ਹੈ।

ਕੇਸ ਸਟੱਡੀ 2: ਦੇਬਾਸੀਸ ਜੇਠੀ – ਨੌਜਵਾਨ ਕਿਸਾਨ ਭੁਵਨ ਬਲਾਕ

ਦੇਬਾਸੀਸ, ਭੁਵਨ ਬਲਾਕ ਦੀ ਬਰੂਆਨ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਕੁਮਾਰਸਿੰਘਾ ਪਿੰਡ ਦਾ ਇੱਕ ਨੌਜਵਾਨ ਕਿਸਾਨ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਠੇਕੇ 'ਤੇ ਲਹ. ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਰਸਾਇਣਿਕ ਖੇਤੀ ਛੱਡ ਕੇ ਜੈਵਿਕ ਸਬਜ਼ੀ ਉਤਪਾਦਨ ਸ਼ੁਰੂਕੀਤਾ। ਮਹਾਂਸ਼ਕਤੀ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਟ ਵੱਲੋਂ ਕਿਸਾਨ ਉਤਪਾਦਕ ਸਮੂਹ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸਿਖਲਾਈ ਅਤੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਉਸਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਬਸਿਡੀ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾਲ ਤੁਪਕਾ ਸਿੰਚਾਈ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਸ਼ੁਰੂਕੀਤੀ। ਇਸ ਤਕਨੀਕ ਨਾਲ ਭਾਰੀ ਵਰਖਾ ਦੌਰਾਨ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਆਈ ਅਤੇ ਉਹ ਅਗੇਤੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਸਥਾਨਕ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੇਚਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਇਆ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ,

ਡਾਟਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਫਸਲ-ਵਾਰ ਖੇਤੀ ਸਲਾਹਾਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿੰਚਾਈ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ, ਕੀਟਾਂ ਅਤੇ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਿੱਚ 15% ਤੱਕ ਵਾਧਾ, ਖੇਤੀ ਦੀ ਲਾਗਤ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਅਤੇ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਡਿਜ਼ੀਟਲ ਸਾਧਨਾਂ ਅਤੇ ਫੀਡਲ ਸਕਾਊਟਾਂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਨਾਲ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਕੀਟਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕੋਪ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਹੱਲ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ।

ਬਾਜ਼ਾਰ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਗਤ ਲਿੰਕ

ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਭਾਅ, ਮੰਗ, ਸਪਲਾਈ ਦੇ ਰੁਝਾਨ ਅਤੇ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਪਸੰਦਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਈ ਗਈ। ਇਸ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਮਿਲੀ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਫਸਲ ਉਗਾਉਣੀ ਹੈ, ਕਦੋਂ ਵੇਚਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿੱਥੇ ਵੇਚਣ ਨਾਲ ਵੱਧ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਚੰਗੀ ਆਮਦਨੀ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮੌਸਮ ਦੀ ਭਵਿੱਖਵਾਣੀ ਅਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੇ ਰੁਝਾਨਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਮੌਸਮੀ ਫਸਲ ਦੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਅਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਕਾਲਾਹਾਂਡੀ ਅਤੇ ਕਟਕ ਦੇ ਸਬਜ਼ੀ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਦੇ 2 ਅਧਿਐਨ ਦੌਰੇ ਕਰਵਾਏ ਗਏ। ਫਾਰਮਰਜ਼ ਪ੍ਰੋਡਿਊਸਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਵੈ ਸਹਾਇਤਾ ਸਮੂਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਖੇਤੀ ਦੇ ਸਾਮਾਨਾਂ ਦੀ ਸਮੂਹਿਕ ਖਰੀਦ ਅਤੇ ਹਰ ਹਫ਼ਤੇ 18 ਕੁਇੰਟਲ ਉਤਪਾਦ ਦੇ ਸਮੂਹਿਕ ਮੰਡੀਕਰਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਫਾਰਮਰਜ਼ ਪ੍ਰੋਡਿਊਸਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੇ ਸਮੂਹਿਕ ਕਾਰਵਾਈ ਰਾਹੀਂ (ਭਾਵ ਗੁਣਵੱਤਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਖੇਤੀ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਮਾਨ ਦੀ ਇਕੱਠੀ ਖਰੀਦ ਅਤੇ ਬਿਚੋਲੀਆਂ ਦੇ ਸੋਸ਼ਣ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਮੰਡੀਕਰਨ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਮੁੱਲ ਤੈਅ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ) ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਸੀਮਾਂਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਵਾਧੂਉਤਪਾਦ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਵੁਣ ਲਈ ਸਥਾਨਕ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਨਾਲ ਮਜਬੂਤ ਲਿੰਕ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ।

ਅਗਲੀ ਕਾਰਵਾਈ, ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਤੇ ਮੁਲਾਂਕਣ

ਪਰਿਯੋਜਨਾ ਦੇ ਤਹਿਤ ਐਨਜੀਓ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਖੇਤਾਂ ਦੇ ਦੌਰੇ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇਹਨਾਂ ਦੌਰਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਡਿਜ਼ੀਟਲ ਸਾਧਨਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫੀਲਡ ਮਾਨੀਟਰਿੰਗ ਅਤੇ ਲੌਗਬੁੱਕ ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਕਿਸਾਨ ਖੇਤ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਹਰ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਸਮੀਖਿਆ ਮੀਟਿੰਗਾਂ, ਫੀਡਬੈਕ ਸੈਸ਼ਨ ਅਤੇ ਪੁਨਬਰ ਸਿਖਲਾਈ ਸੈਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਨਿਗਰਾਨੀ ਦੌਰਾਨ ਫਸਲ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ, ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ, ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਉਪਜਾਊਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਨਵੀਆਂ ਖੇਤੀ ਤਕਨੀਕਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਦੀ ਦਰ ਆਦਿ ਮੁੱਖ ਸੂਚਕਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਮਹੀਨੇਵਾਰ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਾਰ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਚੰਗੀਆਂ ਖੇਤੀ ਪੱਧਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸਫਲਤਾ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀਕਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂਕਰਨ ਅਤੇ ਨੀਤੀ ਨਿਰਮਾਣ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਪਰਿਯੋਜਨਾ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਇਸਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦਾ ਨਿਰਪੱਖ ਮੁਲਾਂਕਣ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ

ਇਸ ਪਹਿਲ ਦੇ ਤਹਿਤ 150 ਹੈਕਟੇਅਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਜਲਵਾਯੂਅਨੁਕੂਲ ਸਬਜ਼ੀ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਆਮਦਨ ਵਿੱਚ 30 ਤੋਂ 40 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਵਿੱਚ 50% ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮੌਸਮ ਦੀ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤਤਾ ਕਾਰਨ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨੁਕਸਾਨ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਕਮੀ ਆਈ। ਸਰਕਾਰੀ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ ਕਰਕੇ ਖੇਤ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਇਸ ਪਹਿਲ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਿਆਪਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਾਗੂਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਸਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੋਰ ਵਧ ਗਿਆ। ਸਾਰਣੀ 1 ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਅਨੁਸਾਰ, ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਔਸਤ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਾਧਾ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪਰਿਯੋਜਨਾ ਸ਼ੁਰੂਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਔਸਤ ਆਮਦਨ ਲਗਭਗ 35000 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤਿ ਸੀਜ਼ਨ ਸੀ, ਜੋ ਪਰਿਯੋਜਨਾ ਦੇ ਲਾਗੂਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਧ ਕੇ ਲਗਭਗ 58000 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤਿ ਸੀਜ਼ਨ ਹੋ ਗਈ।

ਫਸਲ	ਪਹਿਲਾਂ (ਕੁਇੰਟਲ / ਏਕੜ)	ਬਾਅਦ (ਕੁਇੰਟਲ / ਏਕੜ)
ਟਮਾਟਰ	48	72
ਬੈਂਗਣ	40	60
ਮਿਰਚ	32	48
ਫਲੀਆਂ	33	72
ਭਿੰਡੀ	45	45

ਘਰੇਲੂ ਖਪਤ ਅਤੇ ਮੰਡੀਕਰਨ

ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਘਰੇਲੂਖਪਤ ਅਤੇ ਮੰਡੀਕਰਨ ਦੋਵਾਂ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਖੇਤ ਦੇ ਆਕਾਰ ਅਤੇ ਉਪਲਬਧ ਸਰੋਤਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਘਰੇਲੂਬਗੀਚੀ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਸਾਲ ਭਰ ਤਾਜ਼ੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੋਸ਼ਣ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਇਹਨਾਂ ਬਗੀਚੀਆਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ

ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜੈਵਿਕ ਖੇਤੀ ਤਰੀਕਆਂ ਅਤੇ ਰਸੋਈ ਦੇ ਜੈਵਿਕ ਕਚਰੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੰਡੀਕਰਨ (ਵਪਾਰਕ ਉਦੇਸ਼) ਵਿਭਿੰਨ ਸਥਾਨਾਂ ਉੱਪਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ – ਸਥਾਨਕ ਬਾਜ਼ਾਰ (ਹਾਟ), ਕੁੱਝ ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਕਿਸਾਨ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਉਤਪਾਦਕ ਸਮੂਹ ਸਿੱਧੇ ਮੰਡੀਕਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਨੇੜਲੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀ ਹਫ਼ਤਾਵਾਰੀ ਸਬਜ਼ੀ ਮੰਡੀ ਵਿੱਚ ਵਿਕਰੀ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੰਕਦਹਾੜ, ਭੁਵਨ, ਕਾਮਾਖਿਆਨਗਰ ਅਤੇ ਜਿਲ੍ਹਾ ਮੁੱਖ ਦਫ਼ਤਰ ਢੇਂਕਾਨਾਲ ਦੀਆਂ ਮੰਡੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਬਿਚੋਲੀਆਂ ਜਾਂ ਵਪਾਰੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਅੱਗੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਟਕ ਅਤੇ ਭੁਵਨੇਸ਼ਵਰ ਦੇ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਪਲਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਬਦਲਾਅ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ

ਜੈਵਿਕ ਸਬਜ਼ੀ ਖੇਤੀ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਨਾਲ ਰਸਾਇਣਿਕ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਅਤੇ ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਮੀ ਆਈ। ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਾਰ ਫਸਲਾਂ ਉਗਾਉਣ ਕਰਕੇ ਸਾਲ ਭਾਰ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਸੰਭਵ ਹੋਇਆ। ਜੈਵਿਕ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਬੀਜ ਸੰਭਾਲ ਕਰਕੇ ਖੇਤੀ ਦੀ ਲਾਗਤ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਕਮੀ ਆਈ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਖੇਤੀ ਦੀ ਲਾਗਤ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਅਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਤੱਕ ਬਿਹਤਰ ਪਹੁੰਚ ਕਰਕੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਆਮਦਨੀ ਵਿੱਚ 30 ਤੋਂ 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ।

350 ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਿਸਾਨਾਂ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ 60% ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਹਨ, ਨੂੰ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਰਗਰਮ ਉਤਪਾਦਕ ਸਮੂਹਾਂ ਉੱਚ ਸੰਗਠਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹਨਾਂ ਸਮੂਹਾਂ ਨੇ ਪੋਸ਼ਣ ਬਗੀਚੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂਕੀਤੀਆਂ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਘਰੇਲੂਖਾਧ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਧੀ, ਭੋਜਨ ਵਿੱਚ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਆਈ ਅਤੇ ਸਵੈ ਸਹਾਇਤਾ ਸਮੂਹਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮੂਹਿਕ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜੈਵਿਕ ਖਾਦਾਂ, ਫਸਲ ਢਕਣ, ਮਲਚਿੰਗ ਅਤੇ ਖੇਤ ਤਾਲਾਬਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਸਿੰਚਾਈ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਆਇਆ, ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਵਧੀ, ਪਰਾਗਣ ਵਾਲੇ ਕੀੜ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ।

ਇਸ ਪਹਿਲ ਨਾਲ ਕੀਟ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਅਤੇ ਬੀਜ ਸੰਭਾਲ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਪ੍ਰੰਪਰਿਕ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਮੁੜ ਬਹਾਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਫਲਤਾ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਖੇਤੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਨੁਕੂਲਤਾ ਵਧੀ ਹੈ ਬਲਕਿ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਰਾਸਤ ਨੂੰ ਵੀ ਹੁੰਗਾਰਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਪਹਿਲ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਬਦਲਾਅ ਆਇਆ ਹੈ – ਹੁਣ ਉਹ ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਖੇਤੀ ਤੋਂ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰ ਅਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਮੁਖੀ ਜੈਵਿਕ ਖੇਤੀ ਦੇ ਮਾਡਲ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਵੱਲ ਅੱਗੇ ਵਧੇ ਹਨ।

ਸਫਲਤਾ ਦੇ ਮੁੱਖ ਕਾਰਕ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਬਕ

ਇਸ ਪਹਿਲ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦੇ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਹਨ:

- ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਆਧਾਰਿਤ ਅਤੇ ਸਮੁਦਾਇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਪਹੁੰਚ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਮੁਦਾਇ ਵਿੱਚ ਮਾਲਕੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈ
- ਅਨੁਭਵ ਆਧਾਰਿਤ ਸਿਖਲਾਈ ਰਾਹੀਂ ਸਥਾਨਕ ਸਮੱਗਰੀ ਅਤੇ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਵਿਹਾਰਕ ਗਿਆਨ ਵਧਿਆ ਅਤੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਮਿਲੀ।
- ਸਵੈ-ਸਹਾਇਤਾ ਸਮੂਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਦੀ ਸਰਗਰਮ ਭਾਗੀਹਦਾਰੀ ਨੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਅਭਿਆਸਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ। ਇਸ ਨਾਲ ਪੋਸ਼ਣ, ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਸਮੂਹਿਕ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਈ।
- ਸਥਾਨਕ ਮੌਸਮ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਰਖਾ, ਤਾਪਮਾਨ, ਨਮੀ ਅਤੇ ਮੌਸਮੀ ਪੂਰਵ-ਅਨੁਮਾਨ ਅਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਕਰਨ, ਭਰੋਸੇ ਨਾਲ ਬਦਲਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਢਾਲਣ ਅਤੇ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਅਤੇ ਸੰਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਾਰੇ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਨਾਲ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਮੱਦਦ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬਿਜਾਈ, ਸਿੰਚਾਈ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂਜੋਖ਼ਮਾਂ ਤੋਂ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲੀ।
- ਘੱਟ ਬਾਹਰੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਵਾਲੀ ਟਿਕਾਊ ਖੇਤੀ (ਲੀਜ਼ਾ) ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸਾਬਤ ਹੋਈ ਜਦੋਂ ਇਸਨੂੰ ਸਥਾਨਕ ਵਾਤਾਵਰਣੀ ਪਰਿਸਥਿਤੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅਤੇ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸੰਭਾਲੇ ਗਏ ਪ੍ਰੰਪਰਿਕ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਲਾਗੂਕੀਤਾ ਗਿਆ।
- ਪਾਣੀ ਦੀ ਕੁਸ਼ਲ ਵਰਤੋਂ ਵਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂਅਨੁਕੂਲ ਫਸਲੀ ਪੱਦਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਥਾਨਕ ਮੌਸਮ ਦੇ ਪੂਰਵ-ਅਨੁਮਾਨ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਅਪਣਾਉਣ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਜਲਵਾਯੂਪਰਿਵਰਤਨ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵਧੀ ਅਤੇ ਅਨਿਯਮਿਤ ਮੀਂਹ ਅਤੇ ਮੌਸਮੀ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਖ਼ਤਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਆਈ।
- ਕਿਸਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲਗਾਏ ਗਏ ਖੇਤ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸਾਧਨ ਸਾਬਤ ਹੋਏ। ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਭਰੋਸਾ, ਭਾਈਚਾਰਕ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਅਤੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਟਿਕਾਊਨਤੀਜੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ, ਜੋ ਉੱਪਰੋਂ ਥੋਪੇ ਗਏ ਪ੍ਰਚਾਰ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸਨ।

ਸਮਰੱਥਾ ਨਿਰਮਾਣ, ਸੰਸਥਾਗਤ ਬਾਜ਼ਾਰ ਨਾਲ ਜੋੜ, ਸਰਕਾਰੀ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਲਈ ਸਥਾਨਕ ਖੇਤੀ ਉੱਦਮਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨਾ ਆਦਿ ਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲ ਦੀ ਸਥਿਰਤਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪਹਿਲ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਫੈਲਾਉਣ ਲਈ ਬਿਹਤਰ ਕੋਲਡ ਸਟੋਰੇਜ਼ ਢਾਂਚਾ, ਖੇਤੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਲਿਜ਼ੀਟਲ ਮੰਡੀਕਰਨ ਵਰਗੀਆਂ ਰਣਨੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਅਪਣਾਉਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਹੈ।

ਸਿੱਟਾ

ਭੁਵਨ ਅਤੇ ਕੰਕਦਹਾੜ ਮਾਡਲ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਭਿੰਨ, ਵਿਕੇਂਦ੍ਰੀਕ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪੱਖੀ ਖੇਤੀ ਪੱਦਤੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਜਲਵਾਯੂਅਨੁਕੂਲਤਾ ਨੂੰ ਸੰਭਵ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਘੱਟ ਲਾਗਤ ਵਾਲੀ ਸਬਜ਼ੀ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਮਾਡਲ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮਾਡਲ ਵਰਖਾ ਆਧਾਰਿਤ ਅਤੇ ਸੀਮਾਂਤ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਲਾਗੂਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਂਸ਼ਕਤੀ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਓਡੀਸ਼ਾ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਮਾਡਲ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂਕਰਨ ਲਈ ਲਗਾਤਾਰ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।ਇਸ ਨਾਲ ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਆਜੀਵਿਕਾ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਭੋਜਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਮਿਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੌਸਮ ਆਧਾਰਿਤ ਸਲਾਹਾਂ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂਸਮਾਰਟ ਫਸਲ ਕੈਲੰਡਰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਵੀ ਯੋਜਨਾ ਹੈ। ਨੀਤੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਇਸ ਘੱਟ ਲਾਗਤ ਵਾਲੇ ਸਬਜ਼ੀ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਮਾਡਲ ਨੂੰ ਰਾਜ ਖੇਤੀ ਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਮਗਨਰੇਗਾ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਰੋਤ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣ, ਸਵੈ-ਸਹਾਇਤਾ ਸਮੂਹਾਂ/ਉਤਪਾਦਕ ਸਮੂਹਾਂ ਦ ਵਿੱਚ ਪਿੰਡ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਜੈਵ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀਆਂ ਇਕਾਈਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਹਾਟਾਂ ਅਤੇ ਡਿਜ਼ੀਟਲ ਮੰਚਾਂ ਰਾਹੀਂ ਜੈਵਿਕ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਮੰਡੀਕਰਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਸੰਦਰਭ

1. LEISA India (2022). Sustainable Farming for a Changing Climate. AME Foundation.
2. Ministry of Agriculture & Farmers Welfare (2023). Best Practices on Organic Vegetable Farming. Government of India.
3. Mahashakti Foundation (2024). Annual Report: Climate-Resilient Agriculture Initiatives in Dhenkanal.

ਆਸ਼ੁਤੋਸ਼ ਪਾਲ ਅਤੇ ਅਮਰ ਕੁਮਾਰ ਗੌੜਾ

ਮਹਾਂਸ਼ਕਤੀ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ

ਪਲਾਟ ਨੰ: -05, ਐਚਆਈਜੀ, ਧਰਮ ਵਿਹਾਰ, ਖੰਡਗਿਰੀ, ਭੁਵਨੇਸ਼ਵਰ, ਓਡੀਸ਼ਾ - 751030

ਈਮੇਲ :ashutoshpal@mahashaktiindia.org

Source : Sustainalbe Vegetable Farming Sep. 2025

LEISA INDIA, Vol.27, No. 3, Sep. P-6-11